

realitas relationis, sed etiam formalitas realis, quæ antea erat, et consequenter manebit effectus formalis primarius. Neque enim potest intelligi quod aliqua forma ponatur in subjecto sine effectu formali proprio et primario: ergo si remanet tota realitas et formalitas in re, totus effectus formalis manet. Si vero illa formalitas, quæ destruitur, est aliquid reale, vel extrinsecum tantum, et sic inciditur in sententiam Nominalium, art. 1 impugnatam, vel intrinsecum et informans, et sic distinguitur realiter a suo fundamento, seu subjecto.

Dices iterum quod directe destructo termino impeditur effectus formalis illius entitatis ut relativa est, non tamen ipsa destruitur; si cut posita unione hypostatica in anima, redditur incapax ad recipiendum formalem effectum gratiæ in ratione adoptionis, manente tota realitate gratiæ quoad alios effectus, sic tota realitas relationis manet, sed ob defectum conditionis requisitæ, scilicet coexistentiæ termini, redditur incapax subjectum talis effectus formalis.

Sed contra: Quia conditio, quæ est sufficiens reddere subjectum incapax effectus formalis primarii, est sufficiens expellere totaliter formam a subjecto, quia ubi non datur primarius effectus non est communicatio primaria et immediata formæ ad subjectum, et sic forma non est in subjecto, saltem modo connaturali, ut non disputem modo an possit gratia, vel intellectio esse in lapide in ratione qualitatis sustentata non dando proprium et specificum effectum formalem. Sed si hoc fieret, connaturali modo non esset, nec naturaliter id fieri posset, sicut naturaliter manet subjectum sine effectu formali relationis. In exemplo autem adducto, filiatio adoptiva est effectus secundarius gratiæ consecutus

ad primarium, qui est participatio divini esse, in quo filiatio fundatur. Si autem quis dicat quod forma illa, quæ est relatio, entitative est quid absolutum, sed secundario relativum, et hunc effectum impeditur in illa entitate destructo termino, hoc vel incidit in sententiam Nominalium negantium relationes, quia omnes entitates sunt quid absolutum, et nil datur pure relativum; vel confundit relationes prædicamentales cum prædicamentibus, et negare debet definitionem Aristotelis, scilicet quod totum esse relationis est ad aliud, cum potius totum esse sit primario absolutum, et secundario ad aliud, seu relativum, quod divus Thomas dixit de transcendentalibus relationibus, ut supra, art. 2, vidimus.

Quare cum relatio prædicamentalis sit unum ex decem prædicamentis, si realem distinctionem nullatenus ab aliis habet, distinctum prædicamentum non est, cum prædicamentum solum constet naturis realibus, et consequenter distinctum prædicamentum distinctis realiter naturis, non sola ratione diversis.

Quod si semel relatio prædicamentalis est quid distinctum a parte rei a subjecto, etiamsi talis relatio inseparabilis ab illo sit, quia terminus ejus desinere non potest, a subjecto distinguetur, quia inseparabilitas illa non tollit quin sit relatio prædicamentalis, atque adeo ejusdem naturæ cum aliis prædicamentibus, natura autem talium relationum petit distingui a suo subjecto a parte rei, ergo id invenitur in omnibus.

DICO SECUNDO: Respectu fundamenti proximi, probabilius videtur in sententia S. Thomæ quod relatio non distinguitur ab illo tamquam res a re, sed ut modus; mediante tamen hoc fundamento, cum quo

identificatur, non repugnat realiter distingui a subjecto, si tale fundamentum realiter a tali subjecto distinguitur.

Quod relatio modus tantum sit, probari non inefficaciter potest ex illo communi dicto S. Thomæ quod relatio inter omnia genera habet esse minimum et debilissimum, ut dicitur IV Contra Gentiles, cap. XIV, ad rationem 9; et XII Metaphys., textu XIX, lectione IV. Sed constat aliqua genera esse modos tantum et non realitates, ut ubi et situs et alia similia; ergo si inter omnia genera relatio est debilissimi esse, utique minus erit quam illa quæ sunt modi, ergo ipsa relatio non erit realitas, sic enim perfectior esset illis generibus.

Et urgetur, quia in ubi et situ aliisque modis potest fundari aliqua relatio, v. g. similitudinis aut dissimilitudinis, effectus vel causæ etc.: ergo tunc relatio non erit realitas, sed modus, siquidem fundamentum est modus, nec potest perfectior esse entitas fundata, quam fundans. Si autem semel una relatio est tantum modus, reliquæ relationes erunt etiam modi, cum sunt ejusdem quidditatis et generis, et consequenter entitatis, nec enim ea quæ directe et per se sunt ejusdem generis possunt ita se habere ut unum sit res, aliud modus.

Cæterum quia in hoc inveniuntur diversa loca S. Thomæ, et diversa placita Thomistarum. Nam I p., q. XXVIII, art. II, ad 2, dicit quod id quod invenitur in creatura præter id quod continetur sub significatione nominis relativi est alia res; in Opuseul. autem XLVIII, tract. de relatione, dicit quod relatio similitudinis non est alia res ab albedine. Item in I, d. XXXIII, q. I, art. I, dicit quod relatio secundum quod accidens facit compositionem cum subjecto; in q. autem VII de Pot., a. VIII,

dicit quod id quod attribuitur alteri ut ab eo in aliud procedens non facit compositionem cum eo, ut actio cum agente. Et I Cont. Gent., cap. XII, ratione ultima, dicit quod si relationes reales advenirent Deo realiter in eo existentes mutaretur Deus per se, vel per accidens; in v autem Physicor., lect. III, ait quod cum aliquid incipit esse æquale alteri nihil de novo advenit, et quod sum æqualis alteri solum per mutationem termini. Quia ergo ista varietas locorum invenitur, ut conciliemus ea utimur supra dicta distinctione, quod relatio vel comparatur ad suum fundamentum, vel ad suum subjectum, quod etiam dici solet fundamentum remotum. Et comparata ad fundamentum, solum modaliter ab eo distinguitur, comparata vero ad subjectum distinguitur ab illo eo modo quo fundamentum, cum quo identificatur; sicut gradus intensiois et ratio extensionis in habitibus non nisi modaliter a qualitate distinguuntur, a substantia autem seu subjecto qualitatis distinguuntur sicut ipsa qualitas cum qua identificantur.

Ex hoc autem explicatur quomodo relatio possit fundari etiam in quibuscumque modis, quod non esset si secundum se esset realitas distincta a fundamento. Sequitur etiam quomodo relatio sine mutatione physica dicatur resultare ad positionem termini, quod sæpe affirmat ex mente Aristotelis S. Thomas, præsertim v Physicor., lect. III; et in I, distinct. XXVI, quæst. II, art. III, ubi dicit relationem cessare nulla facta mutatione in re ipsa, quæ refertur; hoc enim intelligitur fieri sine mutatione physica et entitativa, solum per novi modi resultantiam, quam Divus Thomas non negat, sed manifeste ponit loco citato ex v Physicor., dicens quod de novo determinatur radix relationis,

quæ est in aliquo, quando ponitur relatio ad istum vel illum, licet nihil de novo adveniat.

Locī D. Thomæ, quæ loquuntur de distinctione reali per modum rei a re, non procedunt de relatione respectu fundamenti, sed de relatione fundata respectu subjecti. Et sic vel expresse loquitur de subjecto, cum dicit quod relatio habet aliud esse a subjecto, ut in I, distinct. xx, quæst. 1, art. 1, et dist. XXI, quæst. 1, art. III. Vel loquitur de eo quod relative dicitur, quod utique est subjectum, ut I part., quæst. xxviii, art. II, in initio solut. ad 2: « Sicut, inquit, in rebus creatis in eo quod relative dicitur non solum est invenire respectum, etc. » Minus autem obstat quod docet in I, dist. II, q. 1, art. V, ad 2, quod res est de transcendentalibus, et ideo se habet communiter ad absolutam et relativam. Ibi enim sumit rem transcendentaliter, prout est communis ad entitatem et modum. Et cum dicit quod facit compositionem cum subjecto relatio, intelligitur mediante fundamento, quod a subjecto distinguitur; per hoc enim facit compositionem realem cum subjecto, modalem cum fundamento. Et hæc dicimus ad salvandum expressum locum D. Thomæ, Opuscul. XLVIII, c. II, de relatione, ubi expresse ponit non esse distinctam rem relationem a fundamento. Nec debemus negare hoc opusculum esse D. Thomæ, a quo toties auctoritatem ejus petimus.

Cæterum adhuc contra primam conclusionem objicies: Quia si relatio distinguitur a parte rei a fundamento posset impediri a Deo ne resultaret, posito fundamento et termino, quia quæ distinguuntur a parte rei possunt separari, vel impediri; est autem inintelligibile quod dentur duo alba, et non sint similia, hoc ipso quod sunt ejusdem

rationis. Secundo, si distinguitur relatio a fundamento, non est ratio cur ad illam non detur per se motus, cum omnis entitas etiam modalis sit capax motus, ut ubi et situs etc.; negat autem Philosophus, v. Physic., cap. II, ad relationem dari per se motum. Tertio, quia relatio dupli in quaternario respectu binarii toti quaternario debet convenire, si autem est aliquid distinctum a fundamentis, unum accedens reale vel modus erit in pluribus subjectis. Denique, dabuntur infinitæ relationes, quia in quolibet continuo sunt infinitæ partes proportionales, quarum quælibet suam relationem habet ad aliam; est autem inconveniens tot entitates distinctas multiplicare.

Ad primum respond.: Quod, dato quod impediretur relatio, manerent illa duo alba fundamentaliter similia, non formaliter; relatio enim ad hoc servit ut formaliter res dicantur relate, non fundamentaliter. Vel secundo dicitur quod non omne, quod realiter distinguitur ab alio, est semper separabile ab illo si sit res, vel impedibile ne resultet si sit modus; sicut materia non potest separari ab omni forma in sententia D. Thomæ, neque quantitas terminata ab omni figura.

Ad secundum respond.: Quod non ad omnem entitatem realem potest dari per se motus, sed sufficit aliqua resultantia, sicut propriæ passionis, quæ non producuntur per se, sed ad productionem substantiæ resultant; relatio autem est entitas ut quid consecutum ex fundamento et termino; illi autem modi qui in argumento afferuntur non sunt sicut quid ex alio consecutum, sed per se producibile, et ideo terminant mutationem per se, non solum resultantiam novam, sicut relatio. De quo videatur D. Thomas, v. Physic., lect. III.

Ad tertium dicitur: Quod relatio dupli, vel proportionis, quæ est in quaternario, subjective erit tantum in unitate ultima, licet præsuppositivo requiratur alias unitates, sicut de numero diximus, quæst. præcedenti; ista enim relatio omnino vadit cum ipsa ratione numeri. Quod si numerus non sit ens per se, sed solum multitudo, tunc relatio numeri majoris ad minorem, vel e contra, non est una relatio simplex, sed in quolibet subjecto sua relatio, quatenus est pars componens illam multitudinem, et comparative se habens in excessu ad partes alterius numeri; sicut in pluribus trahentibus navem, in quolibet est relatio non simpliciter trahentis, sed conducentis ad trahendum, et sic constituentis tractionem.

Ad ultimum dicitur: Quod in sententia D. Thomæ, quod una relatio potest respicere plures terminos solum numero distinctos, argumentum non habet difficultatem, quia una pars potest unica relatione respicere infinitas alias. Sed veritas est quod illæ partes indesignabiles non sunt actu infinitæ, sed in potentia, quia possunt in infinitum dividi syncategorematicæ. Unde non oportet quod actu habeat infinitas relationes, sed in potentia, de quo plenius in III Physic.

ARTICULUS V.

Utrum relatio formaliter terminetur ad absolutum vel ad relativum.

Ut punctus difficultatis explicetur, certum est quod terminus relationis denominative acceptus est aliquid absolutum, v. g. pater non respicit per termino denominato filiationem; neque enim est pater filiationis, sed substantiæ a se genitæ; et Petrus non est similis relationi quæ est in Paulo; potius enim

illi dissimilis est, cum sit alterius generis, sed est similis ipsi individuo hominis, qui est Paulus. Dubitatio ergo est de ratione formali a qua res aliqua denominatur esse terminus relationis, quid sit formaliter esse terminum relationis.

Ad tres sententias omnes receduntur. Prima per unum extremum dicit omnes relationes, sive mutuas, sive non mutuas terminari ad aliquid absolutum; et fere sumunt rationem terminandi pro re denominata, seu fundante terminationem, sicut filius ideo terminat quia est genitus, non quia respiciens patrem. Sic ex Scoto, in II, distinct. xxx, quæst. I, docent ejus discipuli; P. Suarez, disput. XLVII Metaph., sect. XVI; Vasq., I part., disput. CLX, cap. VI; et alii. Secunda sententia per aliud extremum dicit omnes relationes, sive mutuas, sive non mutuas terminari ad aliquid relativum; et sumit rationem terminandi pro ipsa formalitate terminationis, non pro fundamento illius, non enim terminat filius quia est ad se, sed quia est ad patrem, vel aliquid patris. Est communior apud Thomistas, et videri potest Cajetanus, I p., quæst. XIII, art. VII, ibi; Banez, Cumel., et Nazar., et Araux., v. Metaph., quæst. V, art. VII, et alii.

Denique alii distinguunt inter relationes mutuas et non mutuas, et mutuas dicunt terminari ad aliquid relativum, non mutuas autem ad aliquid absolutum, quia ex altera parte non datur relatio. Nec sufficit denominatio extrinseca a relatione, quæ est in altero extremo, quia hæc est posterior ipsa terminatione; siquidem ex actuali terminatione relationis resultat quod talis res dicatur terminus illius. Ita Ferrar., II Cont. Gent., c. II, quem alii sequuntur.

Nihilominus pro resolutione, dico primo: Ratio formalis termini rela-

tivi, ut terminus est, non potest esse aliquid omnino absolutum et ad se. — Ratio est duplex. Prima, quia terminus in quantum terminus formaliter alicuius est terminus, nihil enim terminat nisi alterum: ergo terminus relationis est aliquid relationis; ergo si est relatio prædicamentalis, terminus illius est pure terminus, id est non habet aliud quam terminare, seu opponi relationi, et esse aliquid ipsius ut respicientis; in quo differt a fundamento, quia fundamentum oportet quod det esse relationi secundum inhærentiam, in quo esse convenit cum accidente absoluto: terminus autem non dat esse relationi, sed oppositionem terminationis, ergo formalitas termini non est aliquid absolutum.

Secunda ratio est quia, ut constat ex D. Thoma, I ad Annibaldum, dist. xxx, quæst. unica, art. 1, ad 3: « Terminus non potest intelligi nisi sub opposita habitudine »; et II Contra Gent., cap. II, dicit: « Quod non potest intelligi aliquid relative dici ad alterum, nisi e converso illud relative dicatur ad ipsum. » Et ratio est, quia relatio ut relatio oppositionem habet non minus quam contrarietas, vel privatio; non habet autem oppositionem nisi ad suum terminum; ergo terminus ut terminus est oppositus ei relative. Sicut ergo non potest intelligi relatio nisi ut habens oppositionem ad terminum, ita neque terminus formaliter intelligitur nisi ut oppositus; sed illa oppositio est relativa; ergo in quantum terminus est aliquid relativum.

Sed dicunt auctores oppositi esse duplicem oppositionem in relativis: alteram terminativam, alteram relativam. Terminativam, quæ solum consistit in hoc quod extrema sint distincta, et unum respiciat, alteram respiciatur; et sic habent oppo-

sitionem, quia non compatiuntur in eodem, ejusdem enim ad seipsum non est relatio. Relativa autem oppositio consistit in hoc quod una relatio respiciat aliam, non ut terminum, sed ex ipso termino ad se fundatam et oppositam.

Cæterum oppositio illa terminativa, si solum consistit in hoc quod extrema sint distincta, et non compatiuntur in eodem, generalis est omni oppositioni, sive contrariæ, sive privativæ, sive relativæ; restat ergo explicare quam species oppositionis sit ista terminativa. Solum enim sunt quatuor species oppositionis, ut constat ex capite de oppositis: contradictoria, privativa, contraria et relativa. Ista non est contradictoria, neque privativa, cum utrumque extremum sit positivum; non contraria, quia non sunt extrema sub eodem genere, siquidem terminus dicitur esse quod absolutum, quod non est in eodem genere, seu prædicamento cum relatione; non relativa, ut ipsi dicunt cum distinguunt relativam a terminativa: ergo nulla. Item non potest relativa oppositio consistere in eo quod duæ relationes concomitanter se habeant ab uno extremo ad aliud, et e contra, sed oppositive, quia scilicet ipsa extrema inter se mutuo terminantur et referuntur. Vel ergo est quia una relatio terminatur ad alteram formaliter, vel ad materiale illius. Si primum, habetur intentum, quod relatio terminatur ad relativum. Si secundum, coincidit illa oppositio relativa cum terminativa, quia fertur in ipsum terminum absolutum: ergo frustra distinguitur oppositio terminativa et relativa, sed solum datur relativa.

DICO SECUNDO: Probabilius videtur quod in relativis tertii ordinis non datur terminus formalis correlativus, sed solum fundamentaliter proxime. — Ita tertia sententia supra

relata; et deduci videtur ex Divo Thoma, qui sæpe docet quod intelligitur oppositio in terminis istarum relationum per intellectum, et non in re, ut patet in I part., quæstion. XIII, articulo VII, præsertim ad 2. Et in rad Annibal., distinctione XXX, articulo 1, ad 3, dicit: « Quod cuilibet relationi opponitur alia relatio, quæ quandoque est in re ad quam relatio terminatur, quandoque est in intellectu tantum, non sicut in relato, sed sicut in intelligente aliquid sub relatione. » Constat ergo ex D. Thoma quod terminus oppositionem dicit relativam, et tamen non semper est ista relatio in re terminante, sed in intellectu, atque adeo non datur terminus formaliter in re. Et manifeste deducitur ex præcedenti conclusione, quia formalis ratio termini consistit in oppositione ad suum correlativum; hæc autem oppositio non invenitur formaliter ex parte alterius extremi, quia non habet relationem realem, et consequenter neque oppositionem relativam; ergo non est formaliter terminus in re.

Quod vero fundamentaliter proxime sit terminus, probatur quia denominatur extrinsece talis a relatione existente in altero extremo, sicut Deus dicitur dominus ex relatione servitutis existente in creatura, et Christus secundum D. Thomam, III p., q. xxxv, articulo v, et in III, dist. VIII, dicitur filius Virginis ob relationem maternitatis existentem in Virgine. Et videri potest in I, dist. XI, quæst. 1, art. 1, ad 2, ubi inquit: « In relativis quandoque denominatur aliquid per id quod in ipso est, sicut pater paternitate, quæ est in ipso; quandoque autem denominatur eo quod solum in altero est, sicut in illis, in quorum alio est relatio secundum rem, et in alio secundum rationem tantum. » Quæ omnia fundantur in dicto Aristotelis, V Metaph., text. XX, quod sæpe repetit S.

Thomas, quod mensurabile, et scibile dicitur aliquid eo quod aliquid dicitur ad ipsum, sicut dicitur aliquid scibile quia de eo datur scientia. Facta autem hac denominatione, potest proxime in illa fundari conceptus relationis oppositæ, quæ importat formalitatem termini.

DICO TERTIO: In relationibus mutuis, formalis terminus non est ipsa relatio mutua, ut mutua, id est ut ejusdem rationis cum alia, sed ut opposita, oppositio enim constituit formaliter terminum; sed quia in relationibus oppositio non est alia relatio superaddita, ut docet S. Thomas, I p., quæst. XLII, articulo 1, ad 4, et probavimus art. præced. ideo absolute dicitur unam relationem terminari ad aliam, ut correlativa sibi est. — Ratio sumitur ex dictis, quia formalis ratio termini debet intelligi sub opposita habitudine, et ut oppositus relationi; ergo non est ipsa relatio termini ut mutua, sed ut opposita, nec ut præcise cum alia concomitans et ejusdem rationis, sed ut correlatio, et una contra aliam; sic enim illam terminat, et sic ei opponitur. Igitur in relativis mutuis utraque relatio, ut similis et ut mutua, seu ejusdem rationis, non est terminus formaliter, sed ut opposita, et ut correlationem fundans, non ut relationem, quamvis eadem relatio correlationis sit.

Solvuntur argumenta.

Primo objicies: In relationibus non mutuis datur formalis terminus in re, et non datur relatio, ergo non terminatur formaliter ad relativum. Major patet: Quia relatio illa non manet a parte rei interminata, sic enim non maneret relatio; quomodo enim formaliter respiceret, nisi sisteret ille respectus in aliquo et terminaretur? Sicut si datur actio in

re, oportet quod ad aliquid in re terminetur. Minor constat, cum sit relatio non mutua. Et si dicatur relationem, quæ est in uno termino intrinsece, denominare alterum extrinsece. Contra hoc diximus supra quod denominatio illa resultat ex relatione terminata; ergo non constituit terminum, sed supponit.

Respond. negando minorem. Ad probat. dicitur, quod relatio non manet interminata, quia respicit terminum, qui fundamentaliter proxime est terminus, et in ratione ultimi sistit ibi respectus, sed non in ratione oppositi. Aliud est autem in termino relativo ratio ultimi, aliud oppositi. Ratio ultimi est communis omni termino, sive in genere substantiæ ut substantia, sive in genere quantitatis ut punctum: sed ratio termini, ut terminus relationis formaliter est quod sit ei oppositus oppositione relativa. Et ideo in relationibus non mutuis deficit formalitas termini in ratione oppositi et relativi, non in ratione ultimi, quia ibi sistit relatio, nec ad aliud correlativum transit. Nec est simile de actione, quia formalitas termini ejus est esse productum, non esse oppositum; formalitas autem termini relativi non solum est esse ultimum, sed esse tali modo ultimum, scilicet ut oppositum relative. Et ad ultimam replicam respond.: Quod illa denominatio resultat ex relatione terminata ad ipsum extremum, sed non formaliter terminata in ratione extremi oppositi, sed in ratione ultimi, extrinsece autem in ratione oppositi.

Secundo arguitur: Relatio resultat ex positione fundamenti et termini: ergo non potest pro termino habere relationem oppositam. Anteced. est commune axioma; et consequentia probatur: Quia relativa sunt simul natura; ergo unum non

præsupponit aliud; præsupponit autem terminum; ergo terminus non est relatio opposita. Confirm.: Quia vel relatio terminatur ad relativum quia relatio est ut sic, vel quia mutua. Non quia relatio ut sic, quia tunc etiam in non mutuis id daretur; non quia mutua, quia etiamsi in altero extremo non esset relatio, posset esse terminus relationis; v. gr., si esset paternitas, et non resultaret relatio, sicut sentit D. Thomas III parte quæst. xxxv, quod datur in B. Virgine relatio realis maternitatis ad filium, et tamen non datur filiatio realis ad ipsam in filio. Tum etiam quia album non terminat relationem similitudinis, quia relationem habet, sed quia album est; in albedine enim convenit cum alio albo, ergo ad albedinem terminatur relatio, non ad similitudinem; concomitanter ergo se habet talis relatio in relationibus mutuis, non formaliter in ratione termini.

Respondet.: Quod relatio resultat ex positione fundamenti et termini, non termini formaliter in ratione oppositi, sed in ratione rei fundantis illam oppositionem et habentis rationem ultimi. Nam terminus in ratione oppositi et correlativi est simul natura cum sua relatione, nec dependet relatio a termino, ut a quo, sed ut ad quem, quia non habet ab illo esse, sicut habet a fundamento, sed ad illum, et ita ab illo oppositionem habet. Et ita sufficit quod precedat terminus non in ratione oppositi, sed in ratione ultimi.

Ad confirm. respond.: Quod relatio non terminatur ad relativum, quia relatio præcise, nec quia mutua præcise, sed quia opposita. Unde non sequitur quod in non mutuis terminetur ad relativum formaliter, quia ibi non est terminus formaliter in ratione termini, ut diximus; et idem dicendum est de relatione maternitatis in B. Virgine, secun-

dum D. Thomam. Similiter album terminat relationem similitudinis fundamentaliter, quia album est; formaliter autem, quia oppositum relative. Et ideo nec ipsa relatio ut mutua, sicut diximus, terminat relationem, sed ut opposita, et ut sic est simul natura terminative et opposite.

Tertio arguitur: Quia unum relativum definitur per suum terminum, ut constat: non potest definiri per correlativum formaliter; ergo terminus non constituitur per relationem formaliter. Min. pr. Tum quia relativa sunt simul cognitione; ergo non potest relatio definiri per correlativum, quia omne definitum definitur per aliquid notius, et consequenter prius cognitione, et non simul. Tum etiam quia sequetur dari circulum in definitione relativi, quia relativum definitur per suum terminum, v. g., pater per filium, et rursus filius, qui est formalis terminus, definitur per patrem, qui est formalis terminus ejus; ergo datur circulus in definitione relativorum. Et eum loco definiti possimus ponere definitionem, si dicimus quod pater est ille qui est ad filium, et rursus filius ille qui est ad patrem, poterit dici quod pater est ille qui est ad eum qui est ad patrem, quod est patrem ut definitum ingredi sui definitionem; circulus autem in definitionibus semper vitiosus est, quia cum definitio debeat tradi per notiora, illa autem dicuntur notiora definito quæ non dependent in sui cognitione a definito, si admittitur circulus, non est definiens notius definito, pendet enim in sui cognitione ab illo.

Respondet. negando minorem. Et ad primam prob. respond.: Quod correlativa sunt simul cognitione formaliter in quantum opposita, sic autem non inquantum definitionem relativitatis tanquam notiora, sed ut æque

nota, quia non se habent ut id a quo pendet relatio, ut a principio, hoc enim est fundamentum, sed ut ad quod se habet, ut ad purum terminum. Sunt enim relativa similitudinis, unde non habet causalitatem unum respectu alterius formaliter sumptum, licet essentialiter sit ad illud, ut cui opponitur, non ut a quo desumitur, ut sequent. artic. amplius dicemus; nec est necesse quod omne illud quod intrat definitionem sit notius definito prioritate cognitionis, sed sufficit quod sit requisitum ad explicationem ipsius definiti, licet sit simul cognitione et natura cum illo. Et ad definitionem sufficit quod omnia definitiva simul sint notiora definito, non tamen quod quodlibet seorsum, ut diximus in Summulis, q. iv, art. ii; præsertim quia relatio non definitur per terminum ut per causam sui, sed ad terminum, ut seq. art. dicemus.

Ad secundam probat. de circulo definitionis, resp.: Nullo modo committi circulus formaliter loquendo, quia se habent in diverso genere causæ relatio ad terminum, et terminus ad relationem; non est autem inconveniens quod quando duo ad invicem sunt opposita, ad invicem unum ponatur in definitione alterius, quia non ponuntur sub eadem ratione et formalitate; sicut quia causæ ad invicem sunt causæ oportet quod definitio causarum ad invicem se includat; sed quia id fit sub diverso respectu non reputatur circulus formaliter, quia non sub eadem linea et genere unum includit alterum. Solum autem circulus formalis est vitiosus, non materialis, ut in libris. Poster ostendemus.

Ad id vero quod dicitur definitum poni in definitione. Respond.: Quod in illa definitione: Pater est quod est ad id quod est ad patrem, involvitur duplex definitio, scilicet patris

et filii : patris, ut terminatur ad filium, et filii, ut terminatur ad patrem, et sic pater non ponitur in definitione sui, sed in definitione filii ibi involuta.

ARTICULUS VI.

Unde sumatur distinctio specifica et numerica relationis.

Pendet ista difficultas ex aliis duabus difficultatibus generalibus de specificatione a principiis extrinsecis, v. g., ab objectis. Et de individuatione accidentium a subjectis, quæ alibi tractandæ sunt.

Et quoad primum, supponimus nunc communiorem sententiam, quod ab objectis specificari possunt potentie et actus, ut S. Thomas probat 1 p., qu. lxxvii, art. iii. Specificantur autem ab objectis non materialiter, sed formaliter sumptis, id est quatenus pertinent ad formalitatem et ordinem talis rei specificandæ. De quo latius dicemus in lib. de anima. Sic ergo, cum relatio dependeat a fundamento et termino ut a principio et fine, quæ sunt rationes propter quas objecta dicuntur specificare, ut S. Thomas docet, 1-ii, q. 1, art. iii, consequenter videndum est quomodo ab illis speciem sumat. Et non sumimus hic terminum materialiter, neque fundamentum remota; nam ad eundem terminum materialiter constat terminari plures relationes, ut in homine terminatur relatio patris, relatio similis, causæ vel effectus et sexcenta alia; et similiter in eodem subjecto, seu fundamento remoto plures relationes possunt fundari.

Inquirimus ergo circa unitatem et diversitatem specificam duo : Unum, an sumatur a solo fundamento, an etiam a termino ? Secundum, dato quod ab utroque, quomodo utrumque concurrat ad specificandum ? Circa unitatem autem nu-

mericam solum quæritur an sumatur ex unitate, vel pluralitate terminorum, vel ex unitate subjecti, etiamsi termini numerice sint plures ?

Circa primum, ex una parte videtur a termino non posse relationem specificari. Primo quia correlativa sunt simul natura, ergo unum non se habet ut prius altero, ergo neque ut specificativum, quia specificativum est prius specificato, utpote causa illius. Secundo, terminus est oppositus relationi; ab opposito autem non sumitur species, sumeretur enim species opposita. Tertio, terminus est purus terminus respectu relationis, ergo non specificativum illius; ille enim est purus terminus, qui causalitatem nullam exercet, sed pure respicitur; specificare autem quoddam causare est. Denique in filio est una tantum relatio ad patrem et matrem, ut S. Thom. docet, iii, p., qu. xxxv, art. v; est enim in illo una tantum nativitas, atque adeo una filiatio, quæ nativitatem sequitur. Et tamen terminatur ad terminos specie diversos, scilicet paternitatem et maternitatem, quæ diversæ relationes sunt, sicut et fundamenta ad generandum omnino diversa; ergo unitas relationis specifica stat cum terminis specie diversis, et sic non sumitur ex illis.

E contra vero quod solus terminus specificet probatur. Tum in generali ratione, quia omnia quæ sunt ad aliud specificantur ab illo ad quod sunt, sicut habitus et actus; ergo multo magis relatio, cuius totum esse est ad aliud, et consequenter tota quidditas et species. Secundo, quia idem fundamentum potest servire ad diversas relationes; nam eadem albedo est fundamentum similitudinis ad nivem, et dissimilitudinis ad corvum; eadem causalitas causæ inferioris est fundamentum relationis ad effectum, et ad causam

superiorem; et idem signum præbet fundamentum relationi ad potentiam et ad signatum: ergo relationes distinguuntur ex terminis, non ex fundamentis.

Nihilominus dicendum est: Utrumque concurrere ad specificationem relationis, nec unum excludere alterum; sed a fundamento habet relatio specificationem, tanquam a causa et principio specificante, a termino autem, non ut a causa specificationis, sed ut a complemente et terminante rationem specificandi. — Unde bene dixit Albertus, ut refert Mag. Soto, quæst. 1, de relat., ad 8, quod unum relativum non definitur per alterum, sed ad alterum, nam *ly per* dicit causam, *ly ad* dicit ordinem. Et communiter S. Thomas sumit specificationem relationis ex fundamentis. Quia a fundamento dicit habere relationem quod sit realis, ut patet in 1, distinct. vi, quæst. ii, ad 4, dicens: « Quod, quia relatio non habet esse naturale nisi ex hoc quod habet fundamentum in re, et ex hoc collocatur in genere, inde est quod differentie relationum essentielles sumuntur secundum differentias aliorum entium, ut patet ex Philosopho, v Metaphysic., ubi dicit quod quedam fundantur super quantitatem, quedam super actionem; et sic de aliis: inde est quod secundum ordinem eorum, in quibus fundantur relationes, est etiam ordo relationum. » Hæc ergo est ratio cur plerisque locis S. Thomas sumat specificam rationem relationum ex fundamentis, ut in iii par., quæst. xxxv, art. v; et Quodlib. 1, art. ii; et Quodlib. ix, art. iv; et Opuscul. ii, cap. cxxii; et in iii, dist. viii, qu. 1, art. v, ubi etiam ad 4, ponit differentiam inter motum et relationem: « quod omnis motus est aliquid secundum rem, non autem omnis relatio: Et ideo quamvis ex terminis multiplicen-

tur respectus relationis, non tamen oportet quod multiplicentur relationes secundum rem, sicut motus multiplicentur secundum rem ex diversitate terminorum. » Ubi S. Doctor realitatem relationum semper reducit ad fundamenta, et fundamento apposito ad terminos, non tamen ex solis terminis, sicut motus. Et sic potest sumi ex generali regula sancti Thomæ 1-ii, quæst. lxxv, art. ii, ubi inquit: « Quod omnia quæ dicuntur ad aliud distinguuntur secundum distinctionem eorum, ad quæ dicuntur »: Ergo etiam relationes ex terminis desumunt suam specificationem; quod etiam expressit in 1 par., quæst. xxxii, artic. ii, ubi dicit: « Quod duæ relationes non sunt diversæ secundum speciem, si ex opposito una relatio eis correspondeat »: quem locum infra ponderabimus.

Ratio autem istorum ex dictis sumitur, quia tota realitas relationis est ex fundamento secundum ordinem ad terminum, siquidem totum esse relationis est ad aliud, ut dicit ejus definitio. Unde cum essentialiter utrumque petat, scilicet fundamentum et terminum, non ita debet sumi præcise ab uno, quod non sumatur etiam ab alio.

Secunda vero pars conclusionis, de modo quo ista duo concurrunt ad specificandum, non est existimandum quod ita partialiter concurrant, quod partem specificationis det fundamentum, partem terminus, sed unumquodque dat totam specificationem in diverso genere causæ. Quod aliqui explicant dicendo quod fundamentum concurrat initiative, et terminus complete. Alii quod fundamentum in genere causæ efficientis, et terminus in genere causæ formalis extrinsecæ. Alii quod fundamentum specificat ut virtualiter præhabens in se terminum cui proportionatur,

et sic diversitas fundamentorum refunditur in diversam formalitatem terminorum.

Sed tamen distinguendum est quod terminus, vel sumitur formalissime in ratione termini oppositi, vel fundamentaliter ex parte absoluti fundantis istam rationem terminandi. Primo modo, terminus concurret pure terminative ad specificationem, non autem causando illam, quia sic est purus terminus, et est simul natura et cognitio cum relatione: ergo ut sic non est causa specificans, quia causa non est simul natura, sed prior effectus. Si primo modo consideretur, habet se ut causa formalis extrinseca, et specificat ad modum objecti, et sic ex fundamento et termino consurgit unica ratio specificandi relationem, quatenus fundamentum continet in se terminum in proportione et virtute; non enim est ad talem terminum nisi sit tale fundamentum, et e converso; et sic quatenus inter se proportionantur conficiunt unam rationem specificandi relationem, quæ et tale fundamentum postulat, et talem terminum ei correspondentem.

Ex quibus etiam colliges, quid sit formalis terminus in ratione specificantis: licet enim ad eundem materialem terminum diversæ relationes specificæ terminari possint, non tamen ad eundem formaliter. Sumitur autem formalis ratio specificans in termino secundum correspondentiam et proportionem adæquatam suo fundamento; v. g. album constituit formalem terminum relationis similitudinis, ut correspondet convenientiæ et identitati, dissimilitudinis, ut correspondet disconvenientiæ; paternitatis aut filiationis, ut correspondet generationi, et sic de aliis. Quare sicut fundamentum ad specificandum consideratur sub ratione ultima fundandi, sic terminus sub

proportione et correspondentia terminandi.

Diximus autem *quæ complete respondeat, seu adæquate*, quia diversis specie relationibus potest correspondere unus terminus totalis, sicut filiationi correspondet relatio paternitatis et maternitatis, causatur enim duplici illo modo generationis paternæ et maternæ, sed unica navitate egreditur; et ita docet S. Thomas, III p., q. xxxv, art. v, ad 3. Contrarium autem videtur dicere I p., q. xxxii, art. ii, ubi inquit: « Quod duæ relationes non sunt specie diversæ, si ex opposito una relatio eis respondeat. » Nec ab hac difficultate se liberant qui putant tam patrem quam matrem concurrere active; nam etsi concurrant active, diverso tamen modo sufficiente ad fundandam diversam relationem paternitatis et maternitatis, sicut etiam sol et homo concurrunt ad generationem active, sed diverso modo, qui diversas fundat relationes causæ. Quare respond.: Quod duplici relationi partiali potest correspondere unus terminus, seu correlativum totale, non duplici relationi totali; pater autem et mater, et plures causæ ejusdem ordinis ad eundem effectum concurrentes, sunt diversæ quasi partialiter, et omnes integram causam constituunt et unicum terminum totalem, licet partialiter sint plures. Et D. Thomas, primo loco ex III p., loquitur de pluribus relationibus partialibus ex parte unius extremi, quibus potest correspondere ex parte alterius extremi unica tantum relatio adæquata. In secundo autem loco ex I par., loquitur de diversis relationibus adæquate et complete.

Ad fundamenta pro sententiis oppositis. Ad primum resp.: Quod terminus, licet sit simul natura formaliter cum suo correlativo, tamen ab illo dependet specificatio, non ut a

principio causante illam, sed ut a terminante et complete. Et sic tota prioritas causæ specificantis tenet se ex parte fundamenti. Per terminum vero non specificatur, sed ad terminum.

Ad secundum respond.: Quod a termino opposito oppositione respectiva potest sumi specificatio, ut a terminante et complete, non ut causante illam, quia oppositio relativa est minima inter omnes oppositiones; neque enim tollit alterum extremum, sed ponit, vel supponit, et ita ad illud specificatio ejus ordinari potest.

Ad tertium respond.: Quod purus terminus, sub formalitate termini, specificare potest terminando et complendo, non causando, et tanquam id ad quod specificatur, non per quod.

Ad ultimum constat ex dictis.

Ad fundamenta pro secunda sententia.

Ad primum jam responsum est: Quod termini specificant pure terminando, fundamenta autem causando. Et sic totum esse relationis est ad terminum, ut ad pure terminantem.

Ad secundum dicitur: Quod idem fundamentum proxime et formaliter non potest servire ad relationes specie diversas, sicut album sub formalitate convenientiæ fundat similitudinem, sub formalitate disconvenientiæ dissimilitudinem. Et similiter in aliis exemplis allatis, si sunt diversæ relationes (de quo non disputo), etiam dantur diversa fundamenta proxima et formalia.

Circa secundam difficultatem, quæ in hoc articulo involvitur, de distinctione et unitate numerica relationis, pendet quidem ab illa celebri difficultate: utrum accidentia individuentur a subjecto, ita quod non possint duo accidentia solo numero distincta esse in eodem subjecto; ca-

terum de hoc in præsentia agendum non est. Sed solum explicandum an possit unica relatio extendi et versari circa plures terminos, quorum quilibet sufficienter illam terminat, sicut unus pater plures filios; videtur enim hoc esse impossibile. Tum quia non potest idem effectus pendere a pluribus causis totalibus ejusdem ordinis et rationis; quilibet autem filius est sufficiens et totalis terminus paternitatis, quia sufficienter et totaliter ad illam specificatur relatio; ergo non potest a sequenti filio eadem relatio pendere. Tum etiam quia respectu novi filii datur nova generatio: ergo et nova relatio, quæ cum generatione identificatur. Nec potest de novo extendi, quia extensio ista est novum augmentum et additio relationis, et non pars illius, quia relatio caret partibus: ergo nova relatio. Tum denique, quia relatio est indivisibilis et simplex modus: ergo si mortuo uno filio et alio permanente, respectus ad unum permanet et ad alterum perit, eadem entitas permanet et non permanet, quia simplex est.

Oppositam sententiam tenet D. Thomas, III part., quæst. xxxv, artic. v; Quodlib. I, art. II; et Quodlib. IX, artic. IV. Et probat S. Doctor, non solum propter generalem rationem accidentium, quæ non possunt multiplicari numero in eodem subiecto; sed etiam propter specialem in relationibus. Quia causa, seu fundamentum est idem numero; verbi gratia, in relatione quantitatis eadem quantitas respectu omnium quantitatum ejusdem extensionis, unus enim cubitus eadem quantitate omnibus cubitis æqualis est; eadem potentia generativa respectu omnium filiorum, licet diversis actionibus modificata. Tum etiam ne sequatur infinita multiplicatio relationum, sicut in uno subiecto sunt infinitæ proportionales partium; et in

uno magistro docente plures non sunt plura magisteria, sed unum, et in uno domino et rege non sunt tot dominia et relationes, quot servi, cum eadem actione possint doceri, ac regi plures. Denique relatio filii tangit patrem ac matrem unica relatione, et plures trahentes navem respiciuntur unica relatione a navi; ergo similiter potest una relatio attingere omnes terminos suæ speciei tanquam inadæquatos suæ extensioni, licet quilibet sufficiat ad suam existentiam; et sic licet hæc relatio numero respiciat determinate hunc terminum, non tamen adæquate, sed omnes illos in quibus est formalitas talis termini.

Ad fundamenta opposita respondetur. Ad primum dicimus quod unus effectus non potest pendere a pluribus causis totalibus et adæquatis formaliter; si tamen sint plures solum materialiter, bene potest ab illis pendere effectus, quatenus in uno modo causandi, vel terminandi conveniunt. Sicut si tractio lapidis sufficienter sit a decem hominibus, potest nihilominus fieri a viginti, qui materialiter solum sunt plures, sed formaliter conveniunt in una ratione causandi. Sic relatio patris sufficienter terminatur ad unum filium, si tamen sint plures, etiam terminabitur ad illos tanquam convenientes in eadem ratione terminandi unicam potentiam generativam diversis actionibus modificatam, in ea enim sic modificata fundatur ista relatio, ut art. III, ex D. Thomae diximus.

Denique explicatur hoc diversis exemplis, quibus videmus unum effectum, quando est productus ab una causa sufficiente, si alia causa sufficiens superveniat non de novo producit illum, sed novo modo versatur circa illum. Sicut alteratio producit qualitatem, intensio vero, quæ de novo advenit, non producit illam, sed

novo modo applicat et attingit, licet sufficiens esset producere qualitatem. Et transsubstantiatio in Eucharistia, licet sit sufficiens producere substantiam corporis Christi, tamen, quia invenit productam, non de novo producit, sed novo modo applicat. Sic unus filius, licet sufficienter terminet relationem patris, tamen si novus filius relationi productæ superveniat, non terminat novam relationem, sed eandem ut ad se pertinentem extendit. In sententia D. Thomae, quod in toto composito est tantum una existentia, est accommodatius exemplum, III part., quest. XVII, artic. II, quod si existente toto illi desit una pars, verbi gratia, manus vel pes, si postea adveniat, non producit in illo nova existentia, sed existentia totius illi applicatur, tanquam rei ad se pertinenti; et idem dicimus de simplici habitu scientiæ se extendente ad plures conclusiones sine additione novi habitus; et radicatur qualitas intensa sine additione novæ qualitatis.

Ad secundum dicitur: Quod licet ponatur nova generatio respectu novi filii, eo quod diverso tempore, et ex diversa materia fit (alias enim bene possint eadem generatione plures filii nasci), tamen relatio non identificatur cum actione, nec fundatur in illa, nisi quatenus determinat potentiam generativam, ut supra diximus, et hæc unica est. Unde sicut quando plures filii nascuntur ex eodem partu, relatio patris non potest esse nisi unica, quia in eadem actione fundatur, ita etiam quando per plures actiones producuntur; per accidens enim se habet quod plures actiones, vel unica actio ejusdem potentiae eam modificent ad relationem ejusdem rationis. Nec extensio ista relationis ad diversos terminos fit per additionem relationis novæ, sed per explicationem præ-existentis, quatenus ipsa de se respi-

cit omnes terminos procedentes ex eodem fundamento; explicatur vero in actu quando actio vel fundat, vel saltem ponit de facto novum terminum, sicut D. Thomas, v Physic., lect. III, declarat de resultantia relationis ad positionem termini ex radice fundamenti, ubi præhabebatur. Et quod e fundamento emittatur de novo relatio, vel jam emissa explicetur, aut applicetur ad illum novum terminum ut ad se pertinentem, ipsi relationi intrinsicum est, scilicet tendere et determinari in actu ad id, ad quod de se tendebat virtualiter, et solum defectu existentiae termini non dabatur. Servit hoc ad explicandum quomodo species angeli sine mutatione representationis novum objectum representent, quod ante non existebat, et nunc incipit existere.

Ad tertium respondetur: Quod relatio entitative est simplex, sed terminative multiplex, quod est respectively esse divisibilem, entitative indivisibilem; et ita pereunte uno ex terminis materialiter ibi repertis, perit relatio quoad applicationem et extensionem ad illum, non simpliciter et in se. Simile quid invenitur in habitu simplici scientiæ, qui extenditur ad novas conclusiones, et potest deficere una conclusio, non deficiente quoad alias, nec entitative in se; et in existentia totius communicata ad diversas partes; et in una specie angelica attingente aliqua objecta existentia, non vero non existentia; quæ omnia suis locis examinabuntur.

ARTICULUS VII.

Quomodo explicandæ sunt proprietates relativorum quod sint simul natura et cognitione.

Istæ proprietates in eo difficultatem habent, quia in relativis datur

dependentia relationis a termino; et similiter unum per aliud definitur: ergo potius datur prioritas quam similtas, siquidem ubi est dependentia, ibi datur prioritas naturæ.

Ut solvatur ista difficultas supponendum est id quod advertit M. Soto, in cap. *Ad aliquid*, circa textum v, et in cap. *de modis simul*, duo requiri ad hoc quod aliquid sit simul. Primum est quod unum non sit causa alterius. Secundum, quod mutuo se inferant. Nam si unum sit causa alterius, hoc ipso non sunt simul, sed unum est prius altero. Et hoc ipso quod sunt simul, unum non stat sine alio, et sic mutuo se inferunt. Similiter etiam esse simul cognitione juxta Philosophum, in cap. *de Ad aliquid*, et D. Thomam, Opuse. XLVIII, tract. de relat., cap. v, in hoc consistit quod qui cognoscit unum, necessario debet cognoscere et aliud, quia esse unius relativi totum est ad aliud; ubi non requiritur quod unum deficiatur per aliud, tanquam per causam, sed ad alterum, ut ad terminum, et sic terminus non specificat causative, sed pure terminative, ut supra diximus.

Dico ERGO PRIMO: Quod prima proprietas intelligitur de relativis formaliter, in quantum relativa sunt, et ut sunt in exercitio respiciendi. — Ut advertit Cajetanus super hoc cap. de relat., et significat D. Thomas, I p., q. XIII, art. VII, ad 6, ubi inquit: « Quod ad cognoscendum utrum relativa sint simul natura, vel non, non oportet considerare ordinem rerum de quibus dicuntur, sed significationes ipsorum relativorum; si enim unum claudat in suo intellectu aliud, et e converso, tunc sunt simul natura, sicut duplum et dimidium, pater et filius. » Itaque in ipsis rebus fundantibus relationem non est necesse quod detur similtas; imo sæpe fundatur relatio

in causa et effectu, et sic pater est prior filio in causando, in respiciendo autem est simul. Et ratio est, quia in ipsa ratione respiciendi et formalitate relativi non habent causalitatem, quia una relatio non causat aliam, sed quælibet a suo fundamento causatur, et habent connexionem, quia unum non potest esse sine altero: ergo sunt simul natura.

Sed dices: Unum relativum specificat aliud, cum sit terminus ejus; sed specificans est prius specificato, cum sit causa illius; ergo non est simul. Secundo, in relativis tertii generis alterum extremum solum est relativum rationis, cum non sint relativa mutua; relatio autem rationis non est simul cum suo correlativo, cum dependeat a cognitione, non autem a solo fundamento et termino: ergo ista proprietas non est quarto modo respectu omnis relationis prædicamentalis. Denique etiam relativa rationis sunt simul, ut genus et species: ergo convenit aliis quam relativis prædicamentibus ista proprietas.

Ad primum respondetur: Quod terminus, ut formaliter oppositus et correlativus, non specificat primo et per se relationem, sed potius specificatur ad illum quam ex illo, ut supra diximus; concurret enim fundamentum ut specificans per modum principii et cause, cum ordine tamen ad terminum, in quo completur et terminatur specificatio.

Ad secundum respondetur: Quod in relationibus non mutuis non invenitur ista proprietas, nisi fundamentaliter proxime, quia non invenitur ibi formaliter terminus, ut supra diximus, in quantum oppositus et correlativus, sed quia alterum extremum accipit denominationem extrinsecam a relatione alterius ad se, et dicitur fundamentaliter proxime terminare, non formaliter; et

sic terminus est simul natura cum relatione, quæ est ad illum. Quare scibile non est simul cum scientia, neque ratione transcendentalis relationis, quia ut sic est objectum specificans et causa, neque ratione relationis rationis, quæ est posterior, sed ratione fundamenti proximi terminantis, ratione cujus accipitur ut terminans relationem prædicamentalem, eo modo quo terminare potest. Et sic verissima est regula D. Thomæ supra posita quod, ut relativa sint simul natura, debet attendi ad significationes eorum. Si ergo consideretur scibile ut objectum scientiæ, sic non claudit in suo intellectu relationem scientiæ, nec est simul natura cum illa, quia sic significatur secundum transcendentalem respectum scientiæ; si autem consideretur non ut objectum, sed ut terminans relationem prædicamentalem scientiæ, saltem fundamentaliter proxime, sic significatur ut correlativum saltem extrinsece, et consequenter ut simul natura.

Ad ultimum dicitur: Relativa rationis non esse simul natura, quia non habent esse, sed solum cognosci, et ideo non magis sunt simul natura, quam ipsæ cognitiones unde resultant.

DICO SECUNDO: Altera proprietas, scilicet quod relativa sunt simul cognitione, intelligitur de relativis formaliter secundum exercitium respiciendi, non secundum res, quæ materialiter sunt relativa, nec secundum quod relatio consideratur ut informans, sed ut respiciens. — Ratio hujus conclusionis est quia materiale et fundamentale in relatione potest cognosci ut prius suo termino, cum possit esse causa illius, aut specificativum, vel objectum ejus; et sic licet definiri non possit sine illo, tamen non simul cognitione est, quia potius est causa cognoscendi et explicandi illud, cum sit

definiens. Sola autem relativa, in quantum correlative se habent et oppositionem exercent, habent similitudinem, quia connexionem habent respectus et puri termini, et non causalitatem. Quod si ipsa relatio consideretur in vi formæ et in actu signato, id est ut exerceat munus informandi in subjecto, non secundum munus respiciendi ad terminum, sic non est necesse quod sit simul cognitione cum suo correlativo, quia sic induit modum inhærentis, qui est communis relativo et absolute; unde prout sic non est necesse cognosci simul cum termino, seu correlativo, sed tunc cum cognoscitur secundum id quod relativi proprium est, scilicet ut exerceat munus respiciendi. Et sic in divinis, quando concipimus relationem paternitatis ut subsistentem et constituentem personam, non est necesse quod concipiamus ad filium terminari, sed ut principium filii subsistere.

Ex quo sequitur primo, relativa esse simul cognitione, et quoad quidditatem, et quoad existentiam. Quoad quidditatem, quia propria et quidditativa ratio relativi est ad aliud, et consequenter ex essentialibus principii petit connexionem cum alio, et non causalitatem, sed terminationem, quod est simul se habere. Quoad existentiam, quia non potest in re dari relativum sine termino et correlativo; petit enim realis relatio terminum realiter existentem, ut sæpe dictum est.

Sequitur secundo quod, licet aliquando in definitione relativorum ponatur fundamentum, ut cum dicitur: Pater est qui genuit simile in natura, tamen simultas cognitionis non ratione fundamentorum illis provenit, in quibus potius aliquando est prioritas et dependentia, sed ratione oppositionis correlative; li-

cet hæc non semper expresse ponatur, nec in omnibus intrinsece et formaliter, sicut in non mutuis.

COORDINATIO PRÆDICAMENTI RELATIONIS.

Genus supremum est relatio realis secundum esse. Dividitur in tria genera immediata. Primum, quod fundatur in quantitate, seu proportionem. Secundum, in actione et passione. Tertium in mensura. Primum genus dividitur in relationes æqualitatis et inæqualitatis, similitudinis et dissimilitudinis, convenientiæ et diversitatis, proportionis, ut duplum, subduplum etc., quæ omnes sunt species atome.

Secundum genus dividitur in relationes causæ et effectus, actionis et motus, seu mutationis, propinquitatis et recessus, secundum quod ista ex motu pendunt. Et unaquæque potest dividi in varias species, secundum varias rationes causæ et effectus, sicut alia est relatio causæ efficientis, vel materialis, vel formalis etc. Et alia est relatio fundata in motu generationis, vel alterationis, vel actione creationis etc.

Tertium genus dividitur in relationem ad mensuram, quæ est objectum, vel quæ est exemplar, seu prototypus. Relatio ad objectum, in relationem potentiæ vel habitus aut actus. Et unaquæque in varias species, secundum quod est potentia activa vel passiva, cognoscitiva, vel appetitiva, et illa in varias species cognoscitivæ, ut ad visibile, audibile, intelligibile, etc. Et similiter exemplaria diversas relationes specie fundare possunt, prout diverso modo exemplare et ideare dicuntur.